

Türkler we mongollar taryh bilen eriş-argaç

Category: Kitapcy, Romanlar, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Türkler we mongollar taryh bilen eriş-argaç TÜRKLER ve MOĞOLLAR TARİHLE İÇ İÇE

■ Giriş;

Bozkırın hamlelerini anlamak zordur çünkü onun hayranlık uyandıran muhteşem tarihi daima bütünlükten yoksun bir halde sunulmuştur. Sadece yıldızın parladığı anlar, bir birinden kopuk yükselişler, dünyanın gözünü kamaştıran ani parlayışlar ve miras bırakmayan yok oluşlar.

Moğolistan, Orta Asya ile Kuzey Asya arasında yer alır. Coğrafya bakımından Türklerin ana yurdu olan bölge tarihimiz açısından da çok önemlidir. Ayrıca, Moğolistan, Rusya Federasyonu ve Çin arasında da yer almaktadır. Kuzeyinde Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyet ve bölgeler yer alır. Bunlar Altay, Hakas ve Tuva Özerk cumhuriyetleri ile Buryat özerk bölgesi'dir. Güneyinde ve doğusunda ise Çin Halk Cumhuriyeti yer alır. Çin yönetimindeki Doğu Türkistan, İç Moğolistan ve Mançurya ile sınırı vardır. Moğolistan, coğrafya olarak üç parçaya bölünmüştür. Bunlar bağımsız Moğolistan Halk Cumhuriyeti, Çin'e bağlı İç Moğolistan ve Rusya'ya bağlı olan Buryat Özerk bölgesi'dir. Denize çıkışı olmayan ülkelere biri de Moğolistan'dır.

Moğolistan'ın yüzölçümü, 1.565.500 km² Başkenti, "Kızıl Kahraman" anlamına gelen Ulan Bator, dünyanın en soğuk üç başkentinden biridir. Moğolistan'ın nüfusu 2010 sonu itibarıyla 3.00.000 olarak bildirilmiştir. Moğolistan'da, nüfusun % 56'sı şehirlerde yaşamaktadır. Taşradakiler ise uçsuz bucaksız bozkırda ger (yurt) adını verdikleri çadır kentlerden oluşan, gerlerde üç nesil bir arada yaşamaktadır. Moğollar misafirlerine kırmızı ve kurutulmuş peynir ikram

ediyorlar. Ülkenin tek kentsel yerleşim birimi sayılabilecek Başkent Ulan Bator, toplam nüfusun % 34'ünü barındırmaktadır. Ülkenin 21 vilayetinin merkezleri Moğolistan hükümetince kentsel alan olarak nitelendirilse de, 3 vilayet dışında, (Ulan Bator, Erdenet ve Darhan), diğer vilayetler Türkiye'deki ilçe ölçeğinden büyük değildir.

13 Yüzyılın başında Moğolların tarih sahnesine çıkışına ilişkin yazılanlar gibi daha önce adı sanı duyulmayan küçük bir halk, birden bire Asya'nın en büyük gücü haline geliyor. 20 yıl içinde kudretinin doruklarına çıkarak dünyayı önünde diz çöktürebiliyor. Gumilev'in verdiği rakamlara göz atacak olursak, 13.Yüzyılın başında Moğolistan'da çeşitli kabileler halinde yaklaşık 700 bin insan yaşarken, Kuzey Çin 60 güney Çin 30 milyonluk bir nüfusa sahipti. Orta Asya ve İran'da hüküm süren Harezmi Devleti'nde yaklaşık 20 milyon, Kıpçakların egemenliğindeki İdil ve Karpatlar takriben 8 milyon Kafkaslar'da yaklaşık 5 milyon insan vardı. Bu rakamlara Selçukluların egemenliğindeki Anadolu ile Türkistan ve Sibirya'daki yaşayanları da sayarsak korkunç bir oransızlık söz konusu.

1206 yılında Moğol kabilelerinin birleşmesiyle kurulan Moğol imparatorluğu Cengiz Han'ın önderliğinde seferlere dayalı bir savaş ve ganimet politikası izledi. İlk defa Naymanlarda mühür ve yazı kullanıldığını görünce, Nayman hizmetindeki Uygur mühürdarlarını da hizmetine aldı. Akabinde, Uygur yazısı tüm Moğol imparatorluğu'nda kullanılmaya başlandı. İlk yıllarda Moğol imparatorluğu'nun devlet işleyişinin belli bir düzene geçtiği belirtilmektedir.

Moğollar bozkırın mirasını devraldılar. Hunların, Göktürklerin ve Uygurların kurduğu göçebe imparatorlukların mirasçısıydılar. Cengiz Han, imparatorluğun merkezi olarak Hunların ve Göktürklerin Ötüken'ini seçmesi bir tesadüf olmasa gerek, Moğollar 13.Yüzyılda bozkır kavimlerinin birliğini sağladılar. Cengiz Han, öncelikle Moğolistan'daki kabileleri birleştirdi. Moğolların birleşmesiyle yetinmeyip imparatorluğa giden yolun açılması da gerekiyordu, Cengiz'in Moğolların tek hâkimi haline gelmesi, ilk olarak Öngütler, Uygurlar ve

Tatarları harekete geçirdi. Göktürk imparatorluğu'nun mirasını sürdürmek isteyen ancak bunu başaramayan bu halklar, Moğollara katıldılar. Katılan belli başlı halklar ise, Naymanlar, Merkitler, Uygurlar, Tatarlar, Keraitler ve diğer Moğol kabileleri. Özellikle Uygurların katılımı, Cengiz Han, devletin kaderini belirledi.

Harezm seferine çıkan Cengiz Han karşısında Türklerden Kurulu ordular buldu. Bu ordular ve bağlı olduğu devletler Karahıtaylar, Harezmşahlar ve Kıpçaklar ortadan kaldırıldığında, Türk halkları kitleler halinde imparatorluğa katıldı. Türkler de aynen Moğollar gibi “ yeryüzünde tek bir hükümdar” olması gerektiğine inanıyordu ve her iki halk yüzyıllardır ortak bir yaşam sürüyordu. Daha önceki imparatorluklarda yönetenler Türklerdi, şimdi bu konumu Moğolların elde etmiş olması bir şey değiştirmiyordu. İki Türk boyu arasındaki mesafe, bir Türk boyuyla bir Moğol boyu arasındaki mesafeden çok daha fazla değildi. Mağlup edilen Türk haklarının, Cengiz Han devletini kendi devletleri gibi benimseyip Moğollarla birlikte seferden sefere koşmaları bunun kanıtıydı.

Eğer Cengiz Han, Karpatlar'dan Çin Seddi'ne uzanan bu engin coğrafyayı kolayca fethedebilseyse, bunu Türk-Moğol birleşmesine borçluydu. Bu birleşme öylesine güçlüdür ki, herkes bunların tek bir ulus olduğunu düşünmektedir. Öyle ki, o devrin tarihçilerinden Nasreddin Tusi, “Moğollar bir Türk boyudur” diye yazıyor. Reşideddin ise Moğollarla Türklerin aynı olmadığını, “aralarında birçok farklılık” olduğunu belirtiyor ama yine de Moğolları, “Türklerin bir sınıfı” sayıyor. Jean-Paul Roux, imparatorlukta bir Moğol'a karşılık yedi Türk oranının geçerli olabileceğini vurguluyor. Bu durum ordu içinde geçerliydi. Cengiz Han'ın savaşçılarının çoğu Türk'tü, Cengiz Han'ın ordu düzeni ve orduyu örgütleyişi, Mete Han'dan alınma idi. Cengiz Han, Göktürklerin de uyguladığı devlet ve ordu özelliklerini aynen devam ettirdi.

■ Tarihte Türk – Moğol İlişkileri;

Hun egemenliğinden itibaren, Türk boylarıyla Moğol kabileleri arasındaki mücadelelerde, Cengiz Han, ortaya çıkana kadar üstün taraf genelde, Türklerdeydi, Cengiz Han, ortaya çıktıktan sonra ise Moğol istila dalgaları, Orta Asya'daki Türkmen boylarını önlerine katıp sürükledi, yâda ordularına katılmak zorunda bıraktı. Dört nala giderken dakikada altı ok atabilen Moğol atlıları böylece, Ortadoğu'nun değişik bölgelerinde, Türklerin kültürel ve etnik ağırlığının artmasına geniş topraklarda, Türk dilinin ve kültürünün yerleşmesine vesile oldu, daha sonra kurdukları imparatorlukta azınlıkta kalan Moğollar, büyük ölçüde Türkleşip İslamlaştılar, Cengiz Han'ın haleflerinin kurduğu Altınordu (Kıpçak Bozkırı ve Batı Sibirya) ve Çağatay Maverâünnehir, Yedisu ve Doğu Türkistan hanlıkları, tümüyle Türkleşti ve İslamlaştı Çağatay hanlığının yerini alan Timur'un (1370–1405) Türk ve Müslüman imparatorluğu, Moğol geleneğini sürdürdü. Timur'dan sonra gelenler, Semerkant ve Herat'ta parlak bir kültür yarattılar. Moğol devlet geleneğinin, Eski Türklere dayandığını, Eski Türk geleneğinin de, Moğollar sayesinde Osmanlı'ya kadar taşındığını söylüyor.(A.Taşağıl)

■ Cengiz Han;

Cengiz Han (Moğolca: Tengiz Khan;) (1162 – 1227), Büyük Moğol imparatorudur. Asıl adı demirci anlamına gelen Timuçin, geleceğin Cengiz Han'ı, Onon ırmağının yukarı yataklarında, Deluun Boldoğ'da Yesügey Batar'ın çadırında dünyaya geldi. 1170'te Yesügey batır Tatarlara esir düştü ve ölümünden hemen sonra Ulus'u parçalandı. Bu adı babası Tatarlarla yaptığı savaşta ele geçirip öldürdüğü Tatar reisi Timuçin Uge'den esinlenerek vermiştir. Elinde kan pıhtısı ile doğması günün inanışına göre Cengiz Han'ın büyük bir lider olacağına işaret etmekteydi. Alt kabilelerden biri olan Borjigin kabilesinin lideri Yesügey'in oğlu olarak doğan, Cengiz Han'ın üç erkek kardeşi, Kasar, Kajun Temuçe'nin yanı sıra bir kız kardeşi Temulin vardı. Bunun yanı sıra, Behter ve Belgutei isimli iki üvey kardeşi daha vardı. 9 yaşındayken babasını Tatarların

zehirleyerek öldürölmesi sonucu kaybetmiştir.

Timuçin, babası tarafından söz kesilmiş olan, Kongrad aşiretinin reisi Dei Setsen'in kızı Börte ile evlendi. Cengiz Han'ın imparatoriçesi ve ilk karısı olan Börte'den dört çocuğı oldu; Cuci (d.1185-1226), Çağatay (?.1241), Ögeday (?.1241), Tuli (d.1190-1232), Cengiz Han'ın ayrıca bir çok diğereşinden bir çok çocuğı oldu ama onlar yerini almaktan muaf tutuldular, ve kızlarının kaç tane olduğuna dair bir bilgi yoktur. Merkitler, karısı Börte'yi kaçırdınca, kan kardeşi Camuga ve babasının arkadaşı Keraitlerin lideri Tuğrul Han ile Merkit kamplarını basıp Merkit kabilesini yok etmiş ve karısı Börte'yi kurtarmıştır.

Cengiz Han dünya tarihinin en ünlü cihangiridir. Kimse onun yaptığı fütühatı yapamadı ve yapması da mümkün değil. 20 yıl içinde Moğolistan'dan başlayarak Çin ortalarına ve Hazar Denizi'ne kadar ulaştı, Cengiz Han'ın kurduğu devletin idari, siyasi, askeri ve mali kademelerinde genellikle Türkler yer almıştır. Bugüne kadar Cengiz Han ve Moğol devlet teşkilatı hakkında yapılan incelemeler göstermiştir ki; Moğol imparatorluğu'nun ana vasfında Türk kültürü hakimdir. Komutanlardan üçte-ikisi ve idare ettiği haklın % 90'ı Türk olan bu gözü-pek devlet adamı, ortaya koyduğu siyasi teşekkölün yönetiminde ağırlıklı olarak Uygur ve Türk-Tatar asıllı danışmanlara yer vermekle beraber, çocuklarının ve torunlarının eğitimini de onlara havale etmiştir ki, bu suretle Moğol toplumuna başta Türk yazısı ve yüksek Türk kültürü egemen olmuştur. (B.Ögel), Cengiz Han, kurmuş olduğu orduda bir çok Türk asıllı komutan bulunmaktaydı. En büyük komutanı bir Tuva Türkü (Uranhay), olan Subutay'dı ve onu ordularının başına atadı. (S.Gömeç), Asya'yı birleştirmesiyle sınırlar ve gümrükler kalkmış, Asya'daki iktisadi yapı değişmiştir. Halklar arası ticaret artmıştır. Hem Asya hem de Avrupa'daki sınırları sayesinde iki kıta arasındaki bilgi ve tecrübe akışını, kısa bir sürede olsa, sağlamıştır. Ayrıca Hristiyan ve Müslümanlar arasındaki düşmanlığın gene kısa süreliğine olsa da azalmasına sebep olmuştur. Orta Asya'da yaşam süren Türk boyları Moğol akınları

ile Anadolu olmak üzere birçok yere göç etmişlerdir. Cengiz Han'ın, çocukları ise İran, Ortadoğu ve Macaristan'a kadar bütün doğu Avrupa'yı bu imparatorluğa kattı. Cengiz Han'ın kurduğu Moğol imparatorluğunun toprakları geniş, ömrü ise kısadır. Göçebelerin imparatorluğu diye nitelenir. Oysa bıraktığı medeni kalıntılar halen yaşar.

Şehirleri yakıp yıkan, ahalisini kılıçtan geçirenler, ondan sonra kimsenin dini ve dilini ayırmadan himayelerine aldılar, hatta kimi Müslüman kimi Hristiyan oldular. Tabii kendi dininde kalan da oldu. Milletler Moğol döneminde boyunları eğilse de zenginleştiler. Çin ile Venedik komşu kapısı oldu, ticaret arttı. Daha evvel görülmemiş bir posta ve güvenlik örgütü yolları tuttu. Moğol kabileleri azınlıktaydı ama Asya'nın Türk kavimleri de Rusya'da bir Moğol kabile olan Tatarların ismi altında hüküm sürmeyi pek uygun gördüler. Cengiz Han, ordularının başında seferden sefere koştu. Onun döneminde, siyasal güç bakımından dünya üç âlemden oluşuyordu; "İslam âlemi, Hristiyan âlemi ve Çin" üçünü de dize getirdi. Buhara'yı fethettiğinde, bir caminin minberinden, "Ben Tanrının Gazabıyım" diye haykırdı. Ama sadece itaat etmeyenler, ihanete düşenler, yasayı çiğneyenler için, kendisi için ise, olağanüstü hiçbir özelliğim yok" dese de, büyük bir teşkilatçı, yetenekli bir önder, eşsiz bir savaşçıydı. O dönemden haber veren tarihçilerin saymakla bitiremediği meziyetlerin sahibiydi. Cömert, sadık, güvenilir, dürüst, iyi yürekli ve büyük teşkilatçı.

■ Cengiz Han'ın Ölümü;

Cengiz Han, gücünün doruğundayken "dedelerini takip edeceğini, ölüm gelince öleceğini bilmez gibi unutmuşken", Çin'i ikinci kez dize getirmek için girdiği bu ülkede, bir av sırasında attan düştü. Tarihçilerin naklettiğine göre Cengiz Han, iç kanaması geçiriyordu. Komutanlar seferin ertelenmesini önerdiler, "hayır" dedi, sefer tamamlandı. Ebedi Tengiri, Tangutları onun ellerine teslim etti. Cuveyni'ye göre oğullarını çağırdı, nasihatlerini bildirdi ve yine Cuveyni'ye

göre 18 Ağustos 1227'de Niinghia'nın surları önünde "ölüm pusudan çıktı ve ecel, okunu kader yayından fırlattı" Gizli Tarih ise bu ölümü, Cengiz Han'ın inanışına göre ifade etti; "Cengiz Han, domuz yılında Tengiri'ye yükseldi." Cenaze Moğolistan'a götürüldü, Törenlerden sonra, onun kutsal dağı Burhan Haldun yakınında, Türkler ve Moğolların kutsal ülkesinde, bozkırın bağrında bu gün yeri bilinmeyen özel bir alana gömüldü. Moğollar bu gün ise, Cengiz Han'ın, doğum yeri Hentey aymağı yakınında bulunan arka tarafı ormanlık küçük bir tepe, Moğollar burayı turistik bir bölge olarak hazırlamış, ziyarete açılmıştır. Burada iki metrelik granit bir taşın üzerine eski Uygur yazısı ile "Çinggis Kagan burada doğmuştur" ifadesi kazınmıştır. Bu granit sütun'un arka tarafına ziyaretçiler tarafından taşlar yığılarak küçük bir tepe oluşturulmuş, üzerine de beyaz at kılından yapılmış bir "tuğ" dikilmiştir. Arka planda kalan çam ağaçlarının dallarına Anadolu da olduğu gibi bez parçaları ile at kılıları bağlanmıştır. Moğolistan'da birçok yerde bu taş yığınlarına rastlamak mümkün, bu taş yığınınlığına Moğollar "Oboon" demektedir. Bir efsaneye göre savaşa gidenlerin birer taş yolun kenarına yığdıkları, dönüşte ise tekrar bu taşları geri aldıkları alınmayan taş adedi kadar savaşta kayıp verildiğini tespit içindir. Bu gelenek halen devam etmektedir. Bu taş yığınının ortasına uzun bir kazık dikilmekte üzerine turkuaz ve mavi renkli bez çaput bağlanmaktadır. Tekrar Cengiz Han'ın, defin merasimine dönecek olursak, o sırada Börte yaşıyor muydu? Cengiz Han'ın, yasını tutanlar arasında o da var mıydı? Kimse bilmiyor. Ama hanın cenaze töreninde ulusunun söylediği, yüzyıllar boyunca dilden dile, kuşaktan kuşağa geçerek bu güne ulaşan bir ağıt var ki; orada Börte'yi Cengiz Han'ın büyük aşkını son kez görüyoruz; " Ey ebedi mavi Gök'ten doğmuş insanların aslanı; anayurdun, sarayların, altın çadırların, ulu kişilerin, prenslerin, sancağın, gençliğinde evlendiğin karın" Börte, kutsanmış ülken, büyük ulusun sadık dostların...

■ Ata Yurt ve Orhun Yazıtları;

Moğolistan ile Türkiye arasında tarihi ve kültürel bağlar bulunmaktadır. Hun döneminden başlayarak Uygur dönemine kadar uzanan geniş bir zaman diliminde bu günkü Moğolistan topraklarında kurulan imparatorluklar, oldukça geniş bir coğrafyaya hükmetmişlerdir.

Türkler Avrasya coğrafyasında tarih boyunca çok geniş sahalara uçsuz bucaksız topraklara özgürce yayıldılar. Arkeolojik, filolojik ve Antropolojik açıdan son derece kıymetli eserleri bağrında barındıran, Moğolistan ise bu geniş coğrafyada ayrı bir öneme sahiptir. Türk dili, tarihi ve kültürünün bu gün için bilinen en önemli kaynağı sayılan “Orhun Türk Anıtları” Moğolistan’da en çok, Orhun, Tula, Ongin ve Selenge ırmakları havzasında bulunmaktadır.

Moğolistan, Türklere vatan olmuş bir coğrafya parçasıdır. Bu coğrafyadaki, “Orhun, Yenisey, Tanrı dağları, Ötüken yışı, Ötüken ormanı, Karakurum, Karabalgasun, Tonyukuk, Bilge Kağan ve Kültigin” gibi değerleri bağrında saklayan eski yurt tarihinde olduğu gibi bu günde insanın başını döndürmekte, ufkunu açmaktadır. Türkler bu coğrafyada Moğollarla komşu olarak yaşamışlardır. Moğolistan coğrafyası Türklere hiç yabancı değildir. Göktürklerden çok daha önceleri bu coğrafyada Hunlar ve Kıpçaklar yaşamıştır. Bu günkü Moğolistan’ın Oğur-Hentey aймаğında bulunan Hun kurganları ile Karakurum yakınlarındaki Huçırt aймаğında bulunan Kıpçak mezarları bunun kanıtlarıdır.

Kurulan bu imparatorluklar arasında, bu güne en çok eseri intikal eden Göktürklerdir. Başta Göktürkler olmak üzere Hun ve Uygurlardan günümüze ulaşan çok sayıda eser geniş bir coğrafyaya dağılmış bulunmaktadır.

Bu eserlerden özellikle “Orhun Yazıtları” başta olmak üzere ülke genelinde 64, heykel ve 800’ü aşkın tarihi eser olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yine bu dönemlere ait çok sayıda kurgan vb. bulunmaktadır. Bu eserler genellikle açık arazide korumasız bir halde bulunmaktadır. Çok az sayıdaki eser koruma altına alınabilmiştir. Ancak halkın bu eserlere gösterdiği saygı nedeni ile kimse dokunmamaktadır.

■ Orhun Yazıtları;

Türk dilinin, bilinen eski yazılı belgeleri olan, Bilge Kağan ve Köl Tigin anıtları genellikle “Orhun Abideleri” adı ile anılıyor. Bunun nedeni anıtların orta Moğolistan’da, Orhun ırmağının eski yatağı yakınına dikilmiş olmalarıdır. Tonyukuk, anıtı ise Orhun Abideleri’nden çok daha doğuda, Moğolistan’ın başkenti Ulanbatur’un 50 km. kadar güney batısında, Nalayh aymağı ile Tola ırmağı’nın sağ kıyısı arasında Bayn Tsokto denilen mevkide bulunmaktadır.

■ Orhun Yazıtlarının Okunması;

Kitabeleri okumaya yönelik çalışmalarda, Çince yüzü hareket noktası olarak ele alınmış ve ilk olarak, George von der Gobelanti, Köl Tigin’in Çince yüzünü Almanca’ya tercüme etmiştir. Radloff, 1891’deki seyahatinden dönerken Pekin’e uğrayarak anıtların Çince yüzünü tercüme ettirmiştir.

Radloff’la eş zamanlı olarak Danimarka Kraliyet İlimler Akademisi üyesi W.Thomsen’de kitabelerin tercümesi üzerinde çalışıyordu. Thomsen, bölüm başlarında sıkça geçen bir kelimeyi, Tenri, kelimesini çözerek işe başladı. Bundan sonra sırasıyla Türk ve Kül Tigin kelimelerini çözmeyi başardı. Göktürk alfabesini 1895 yılının Kasım ayında çözdü. Ve aynı yılın Aralık ayında kitabelerin çözümünü bir bildiriyle bilim dünyasına sundu

Kitabeleri ilk yayınlayan bilim adamı olarak tarihe geçen Radloff,1894-1895’de üç faskül halinde yayınladı.

■ Orhun Yazıtlarının Önemi;

Orhun yazıtları yâda, Göktürk Yazıtları, Türk adının geçtiği ilk Türkçe metinlerdir. Göktürk yazıtları’nda Türk devlet adamları millete hesap verir, bütün bir milleti ilgilendiren, milletin geleceğine ışık tutacak görüş ve fikirler, Türk milletinin hayatında huzur ve güven için girişilen mücadeleler anlatılır. Sadece o zaman ki Türklerin devlet, politika ve gelenekleri açısından değil, bütün Orta

Asya uygarlıklarının gelişim tarihi açısından da önemli bir yer tutar.

Bilge Kağan ve Kül Tigin, Türk tarihinin en kahraman ve en bilge kişileri olarak tarihteki yerlerini aldılar. Yalnız savaşçılıkla devletin yönetilemeyeceğini, bilgeliğinde gerekli olduğunu savundular. Her iki hakan ile bilge devlet adamı Tonyukuk, icraatlarını, geçmişten alınan dersleri geleceğe aktarmak için “Bengü taşlar” diktirdiler.

■ Türkler ve Moğollar;

Tarihin derinliklerinde, bir zamanlar fırtına gibi esen, doğudan-batıya cihana düzen vermeye çalışan, Moğol imparatorluğu’nun hüküm sürdüğü Türklüğün mukaddes toprakları da olan ana yurttan uzun süre bulunmaktan, o topraklarda nefes alıp vermekten büyük haz duydum. Nihal Atsız’ın romanlarında bir kaç kez okuduğum (Bozkurtların Ölümü – Bozkurtlar Diriliyor.), romanlarında yaşattığı Ötüken ve Orhun Nehri ile Tarihte kurulan ilk şehir olan, “Ordubalık”, (Karabalğasun), Ötüken (Runik) alfabesi ile yazılmış ilk Türk yazılı belgeleri olan “Orhun Anıtları”nı görmek atalarımın bu topraklarda eski Türk coğrafyası, olarak bilinen Sibiry’a’dan Çin’e ve Doğu Türkistan’a kadar uzanan Urallar’dan Altaylara’a kadar olan bölgede Önce Hunlar, daha sonra Göktürkler ve Uygurlar, tarihte çok önemli imparatorluklar ve devletler kurarak bu topraklarda Türk kültür ve medeniyetini yaşatmışlardır.

Moğollarla – Türkler tarih boyunca birlikte yaşamışlardır. Moğol dili Altay dil ailesinden olup, Türkçe’yle benzerlik gösterir. Moğolca’da çok miktarda Türkçe kelime mevcuttur. Aynı şekilde, Türkçe’de de Moğolca’dan alınmış çok sayıda sözcük vardır. Mesela; “ulus, yasa, yargı” gibi kelimeler Moğolca menşelidir. Moğol devlet ve siyaset adamı olan Elbegdorj’un, siz, Türk çocuklarını Cengiz, Kubilay, Çağatay ve Hakan olarak adlandırdığınız sürece, bizim bağımızın ve yakınlığımızın daha da pekişeceğine inancım tamdır. “Orhun Anıtları”, ortak kültürümüzün ilk yazılı belgesidir. Bu ortak

maziye dayanan duygu beraberliğimiz, aramızdaki binlerce kilometreye rağmen devam ediyor. Bizim de yapmış olduğumuz araştırmalarda günümüzde, Moğolistan'da Ergenekon, Bozkurt ve Şamanizim kültü, bütün canlılığıyla yaşatılıyor. Türklerin de ata sporu olan, Güreş, okçuluk ve binicilik yarışmalarında herkesin yarışabileceği ortam hazırlanıyor. Örneğin sekiz yaşındaki bir çocukla seksen yaşındaki bir insanı rakip olarak görmeniz mümkün, kim kazanırsa diyorlar. Bu da Moğolların çocuklarına verdiği önemi anlatıyor. Bu şenlikler bayram havasında, diğer gelenekler gibi yaşanıyor ve yaşatılıyor. At'a Türkler gibi çok önem veriyorlar. Bozkırda saatlerce At'tan hiç inmiyorlar. Türkler gibi at'ı çok seviyorlar. Ancak haksız da sayılmazlar. Çünkü kimi zaman yüklerin, kimi zaman sevinçlerin, kimi zamansa hüznünlerin beraberce taşındığı bu dostluğun temeli asırlar öncesine dayanıyor. Naadam, şenliklerini sabırsızlıkla bekliyorlar. Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü – Bozkurtlar Diriliyor adlı romanlarını okuyanlar. Bu şenlikleri seyrederken kendilerini Göktürkler zamanında sanır. Kürşad ve İşpara Alp'in yarışmalarını görür gibi olur. Ben kendimi öyle kaptırdım ki yapılan yarışmalarda, Urungu kucağında, Ay Hanım'la ölüme doğru atını sürerken, Atsız'ın mısraları dilimizden döküldü. "Ayın bahtı karanlık Urungu'nun karadır."

■ Naadam Şenliği;

Moğolistan'da her yıl Temmuz ayının 11-27 tarihlerinde düzenlenen Naadam şenliği, Moğolistan'da bayram, festival havasında geçer. Bir taraftan geleneksel sergilenir, bir taraftan da görkemli geçmiş ayrıntılarıyla yansıtılır. Moğollar'ın her fırsatta söylediği "Şansımız varsa gelecek yıl da Naadamı görürüz" sözü. Geleneksel, Naadam bayramına verdikleri değer en büyük göstergesi. O geçmişin bir numaralı figürü hiç kuşkusuz Cengiz Han'dır. Cengiz Han'ın dokuz tuğu her bayram Cumhurbaşkanlığı konutundan alınıp tören alanına getiriliyor. Yarışmacılar ilk olarak dokuz tuğa Cengiz Han'ın gücüyle yarışabilmek için yüzlerini sürüyor. Cengiz'i

ve karısı Börte'yi canlandıranlara, tören boyunca halk büyük ilgi gösterir. Bu törenler için halk arasında, "Bin işitmektense bir gör" derler. Moğollar, batılılar tarafından yazılan tarihsel kayıtların Cengiz Han'ın barbarlığını abarttığını düşünürler. 1990'lı yıllarda, Moğolistan komünist rejimden çıkınca Cengiz Han, bağımsız devletin bir simgesi haline gelmiştir. Moğollar bu sebeple Moğolistan'a Cengiz Han'ın Moğolistan'ı, kendilerine de Cengiz Han'ın çocukları demektedirler. Moğollar için Cengiz Han ve oğulları öyle değerli ki, saygı ve sevgilerinden, bu isimleri çocuklarına bile vermemekteler. Tıpkı bizim ulu önderimiz Atatürk'ün ismini sevgi ve saygımızdan dolayı çocuklarımıza vermediğimiz gibi, Moğolistan'ın resmi para birimi Tugrik'in üzerinde Cengiz Han'ın resmi bulunmaktadır. Başkent Ulan Bator'daki hava alanının ismi Cengiz Han Uluslararası Havaalanıdır. Buda gösteriyor ki halk, Cengiz Han'a saygı duymakta ve sahiplenmektedir. Moğolistan'ın ekonomik, sosyal ve stratejik konumuyla ilgili çalışmalarımızı ileriki yazılarımızda dile getireceğiz. Diyoruz ki, Cengiz Han'a sevginiz daim olsun Bahtınız ve yolunuz açık olsun dost ve kardeş Moğolistan.

Turan CAN,
TİKA-Araştırmacı.

■ Kaynaklar:

- 1 – Z.V. Toğan, Bu günkü Türkîli, Türkistan ve yakın tarihi, İstanbul 1982
- 2 – B.Ögel, Büyük Hun İmparatorluğu tarihi, Ankara 1981
- 3 – A.İnan, Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1987
- 4 – Moğolların Gizli Tarihi, Çev. A.Temir, Ankara 1986
- 5 – R.Grousset, Bozkır İmparatorluğu, Çev. R.Uzmen, İstanbul 1980
- 6 – Mirza Haydar Duğlat, Tarih-i Reşidi, Çev. O.Karatay, İstanbul 2006
- 7 – S.Gömeç, Bazı Çingiz yasalarının Tarihi Sosyal Dayanakları, İzmir 2006
- 8 – B.Y.Vladımircov, Cengiz Han, Çev. H.A.Ediz, İstanbul 1950

9 – B.Baabar, Moğol Tarihi, Ankara, tarihsiz

10 – T.Can, Moğolistan Raporu (Yayınlanmamış). Taryhy makalalar